

Jiří Stránský: Štěstí (úryvek)

Bumerang

Pak už šli sami, Jardovo rozrážkové království bylo až na konci patra, kam dopravovat i ten nejmenší bagr bylo luxusem, zvláště proto, že rozrážky byly spíš jen hledáním nových žil smolince a žádoucí byl co nejmenší profil chodby.

Dobrá šel přehnaně a nepřírozeně ohnutý, protože se několikrát praštil do hlavy o výdřevu, o potrubí a obrovské plechové roury větrání. Strašně pořád klopýtal o koleje, o vyčnívající pražce, o rozdrčené kameny, které mu v mokré podlaze překopu neočekávaně povolovaly pod nohama. A hvízdavě šustil svým zcela novým a ještě nezaolejovaným fárovým oblekem, který na něm odstával jako krunýř a vadil mu v chůzi, vysiloval ho a upocoval. A k tomu ještě ta hrůza z možnosti, že Hladík Svobodu do rozkazu přece jenom dá a tamty potrestá, a ještě větší hrůza z pomyslení, že by to Hladík vlastně udělat měl, už právě proto, že nechat se zastrašit vězněm je nemyslitelné a on jako plukovník Dobrý by býval určitě proti Hladíkovi tvrdě zakročil i za cenu obětování nějakého vězně Dobrého.

Ještě měli před sebou skoro kilometr cesty oním zvláštním tichem podzemí, kterému nevadilo hučení ventilátorů ani syčení unikajícího vzduchu z potrubí a čvachtání holínek ve vodě ani prkennost nových fáráků. Jarda šel vpředu, bez fáráků, jen v pracovní garnituře muklovských hadrů, od krevelu načervenalý kabát přehozený přes ramena, na hlavě ještě starou koženou helmu jako odznak havířské zkušenosti, karbidka, pověšená za hák v jedné knoflíkové dírci, se houpala a občas zazvonila, jak zavádila o některý knoflík.

Jarda se taky z toho nemohl nějak vzpamatovat. Všechno bylo jaksi jinak. Ani snad neměl strach, že by to Pingl udělal, natolik ho znal, ani mu příliš nevadilo pomyslení, že ho třeba později Pingl nechá protáhnout údolím facek a kopanců a pak ho bude vítat jako ztraceného syna („Kdepak jste to byl, čoveče?“). Daleko víc mu vadila například představa, že by to Dobrému přece jen musel udělat. Nějak si vzpomněl na tu Jensenovu dezinfekci. Motalo se to jedno přes druhé. Představa Dobrého, jak tam ležel na nástupišti, s představou a pocitem sebe sama, jak po útěku Míry Brabce ležel na dlaždicích chrámu svatého Ducha, který už dávno nebyl chrámem, a myslel si, že to je vlastně pitomost chtít žít a zároveň vypadat takhle.

(„Vina a trest?“ Míla. „Mě se neptej, Jarouši, já jsem filozof, já nejsem pánbu. Vina jo, ale trest? Trest předpokládá v prvý řadě schopnost trestat. A existuje vůbec nějaká schopnost trestat? Po právu? A spravedlivě? Tohle? Ale Jarouši.“)

(„Vina a trest?“ Vašek. „Ty se tím zabýváš? Vyser se na to, Jardo. Mě jako kluka vždycky rozčilovalo, když učitelka toho, kterej se upšouk, poslala za dveře. Von jedinej v tom smradu pak nebyl. Ale to sem asi nepatří.“)

Ale teď to sem patřilo. To byla ta Jensenova dezinfekce.

(„Vina a trest?“ Radek. „Taky na to moc myslím, Jardo. A chtěl bych, aby mi někdo dokázal, že měl pravdu ten farář, co jsem s ním seděl v korekci na Borech. Ten říkal, že humánní trest může bejt ve svý podstatě daleko bolavější než ty nejhorší mučidla. Vyprávěl o jednom klášteře, kam se při svém zoufalém útěku před Rusama schoval jeden esesák. Převor mu řekl, že tam může zůstat, že je ale klidně možné, že na něho přijdou a oni ho pak budou muset vydat. Dostal hábit a byl k nerozeznání od ostatních. Za tři neděle se oběsil, protože s představami trestů, které mohly přijít s každou návštěvou, nevydržel. Protože znal velikost viny. A tedy i trestu, chápeš? Ale stejně si to, čoveče, nedovedu představit.“)

Že by Oni takhle domysleli trest plukovníka Dobrého? Tomu nevěřil. Každý, naprosto každý, kdo byl zatčen, stal se ve stejném okamžiku muklem. Ne obžalovaným. Už odsouzeným. Mužem Určeným K Likvidaci. Jakýmsi biologickým organismem podobným člověku.

Jarda byl vždycky na všechna Proč skoro stejně alergický jako na všechna By, proto ho navíc ještě rozčilovalo, že by teď z těch Proč mohl postavit celý model Titaniku, jako to udělal tamten chlap ze sirek.

Před nimi se za zákrutem zaleskla mlčenlivá řada prázdných důlních vozíků, čekajících na odpal.

Poprvé promluvil. „Musíme to vodtlačit vejš, abysme sem mohli pouštět plný.“

Dobrý se zastavil, vzhlédl a usmál se.

Blboune, pomyslel si Jarda a hned za to slovo na sebe dostal vztek.

První čtyři vozíky mu naložil, aby mu ukázal, jak se to všechno dělá, jak se vozík postaví na dvě kola, aby se buď lopatou nebo vaničkou nemuselo vysoko, jak se forota nahrabe grackou na vaničku, jak se vanička položí na nárt nebo podloží kamenem, aby byla šikmo a neujížděla byl při tom poctivý a nevynechal nic, i když si přitom mockrát vzpomněl, že na něho se tehdy každý vyflajznul, protože tenkrát byli všichni noví a všichni na jednom patře. Ještě mu pak vysvětlil, jak se i navzdory kamenům zaraženým do země a všem nerovnostem podlahy dají celkem bez námahy posunout plechy dopředu. Pak ještě odhadl, že zbývá tak osm devět vozíků a že by to měl Dobrý stihnout, než on vedle navrtá druhou čelbu. A odešel.

Obyčejně vrtal tak na půldruhého metru, hodilo to vždycky těch devět, deset, někdy i dvanáct vozů, které stačil ještě pak nafedrovat, ale to dovedl jen on, taky to bylo asi dvě stě procent nebo snad ještě víc, nedělal to taky pokaždé, taky někdy chodil pomáhat klukům na nejbližší dobývce, teď si ale říkal, že přidá třicet čísel, aby hoch plukovníká přišel do tempa. Když sebou mrskne, může si dneska ještě něco odfedrovat, aby toho na zítra neměl moc.

Po čtyřech děrách se na něho šel podívat. V překopu přibyly dva plné vozíky. To za ty dvě hodiny nebo kolik nebylo zase tak moc špatné. Našel Dobrého po pás nahého skoro viset na jednom sloupu výdřevy. Vyřízeného.

„Takhle to neuděláte,“ řekl mu. „Víte, jak se to dělalo ještě před dvěma rokama? Když jste nesplnil cyklus, fáral jste hned na další šichtu s eventuální přesdržkou a samozřejmě další normou navíc.“

Dobrý mlčel. Ani se nepodíval.

„Teď se to zase dělá tak, že nedostanete nažrat,“ dodal Jarda a šel pryč. V půli cesty se zastavil a vrátil se. „A vy nejenže asi nedostanete pořádně nažrat, ale asi taky pudete na trestnej barák. To přece víte, co je. Po práci brigáda a tak. Tejdně dvě kila z váhy. Ale o tom musíte vědět, to jste přece vymyslel vy.“

„Nevymyslel.“

„Dobrý. Nevymyslel. Ale podepsal. To je skoro eště horší. Už víte, proč si vás pěstuju? Proč vás chráním? Přesně tak, abyste se potrestal sám. Svejma vlastníma metodama a trestama. Paráda, co? Tak se do toho pusťte.“

Díval se na něho, jak se nerad pouští výdřevy, jak ho neposlouchají nohy, jak ho vůbec nic neposlouchá, jak se ty vysílené oči snaží pochopit, že to není popravíště, ale hromada foroty, kterou musí zdolat. A už ví, že se mu naložit těch šest zbývajících vozů nepodaří, že už po pár vaničkách nebude moci dýchat a bude se dusit žízní a neodolá a napije se odporné vody z potrubí, aby alespoň na okamžik zažil blažený pocit sytosti a úlevy, která se vzápětí krutě vymstí, protože ho zbaví posledních zbytků vůle a síly.

Jarda si velice přesně uvědomoval, že to Dobrému patří, že mu to, hergot, musí patřit, když to patřilo všem, který to museli vydržet den po dni, bez naděje na nějaký konec, leda na konec těla a vědomí.

Najednou to s ním až cuklo. Čtyřmi dlouhými kroky byl u něho. -

„Sedněte si támhle,“ štěkl a pomohl mu štouchnutím do zad, takže jen díky tomu, že se Dobrému podlomila kolena, nenarazil obličejem na ostrou skalnatou stěnu chodby.

Uvědomil si, co dělá, až když u čelby zbýval sotva vozík.

Prudce se vztyčil.

„Tak co je,“ zahulákal na ten nevěřící obličej. „Hni sebou. Tohle vodtlač a přitáhni prázdnej. Pak támhletím nástavcem prodloužíš koleje až k čelbě, klíč, šrouby i lašny jsou u toho. Přitáhneš hadice a mašinu. A čelba musí bejt jak vylízaná. Tak dělej, hergot.“

A skoro se rozběhl pryč.

Vztekle mordoval vrtačku, aby byla díra navrtaná co nejrychleji. A na celý bór. Na celé dva metry.

Já ti dám, vrčel přitom, já ti dám. Těchhle čtrnáct vozů vyfedruješ sám, to ti garantuju, kdybys měl zhebnout. Budeš fedrovat, až se z toho posereš, hajzle jeden bachařská. Nažereš se foroty za všechny, kterejms ji dával žrát, dobytku jeden...

Ještě dlouho nadával. Skoro celou díru. A pak to najednou nějak přestalo, protože se mu do toho začalo cpát nějaké uvažování. Díru dovrtil, sejmul vrtačku, vytáhl bór. odhodil ho a praštil sebou na zbytek foroty. Začal si balit cigaretu.

Ale nedobalil ji. Odkudsi až ze žaludku, jako při zvracení, mu do hrdla stoupal smích. Až se smál tak, že se mu tabák z papírku sesypal.

Díval se na těch několik děr v čelbě a smál se jako pomatenec. Ještě tam seděl a vrtěl hlavou, když přišel střelmistr.

„Čemu se smějete, Svoboda?“

Jarda se podíval nahoru na tu svraštělou tvář, pak se na okamžik zahleděl do země, a pak řekl:

„Svůj pitomosti, střeláku. Dostal jsem novýho helfra, a tak jsem si řek, že mu dám zabrat a navrtal jsem to na dva metry. A ten helfr je přitom stavěnej tak na čtyři vozy za celou šichtu. Co myslíte, na kterýho vola připadne ten zbytek? Není to snad k smíchu.“

Vstal. „No nic. Eště to ale není, střeláku. Eště to musím dovrtat a vyfoukat.“

Střelák se nespokojeně šklebil. „Na dva metry mám málo střeliva. Vzal jsem to jako normálně. Měl bych eště pro něco skočit.“

Jarda se usmíval.

„Nikam už neskákejte. Mám to za chvíli. Aspoň toho tolik nevedejde. Aspoň nebudu muset tak fedrovat. Nebudeme s plukovníkem muset tolik fedrovat.“

„S plukovníkem?“

„No. Von je takovej posera. Tak mu říkám plukovník, abych mu trochu zdvihl sebevědomí.“

Střelák vzdych. „Vám člověk někdy nerozumí, Svoboda.“

Jarda pokýval hlavou.

„To jsme dva. Já taky ne.“

(Stránský, Jiří: Štěstí. Hejkal, Havlíčkův Brod 1998, s. 66–70.)

Jiří Stránský : Povídačky pro moje slunce (úryvek)

Gargulovy Vánoce

Bára se vracela rozjařená domů. S Kristýnou, Josefku a Lenkou si u Bradáčů uspořádaly parádní mikulášskou besídku, při které se tak vydováděly, že je ještě teď od smíchu bolela břiška. Pan Bradáč dovezl Báru až před vrátka, protože už byla tma.

Spokojeně poskakovala po chodníku od branky k domu a už se těšila, jak o tom bude doma vyprávět a jak se táta bude hlasitě smát - jeho auto už stálo u chodníku, aby taky ne, když už bylo skoro šest hodin.

Nad vchodem svítilo světlo, které dopadalo i dovnitř do chodby, takže na těch devět schodů k jejich dveřím si už uvnitř rozsvěcet nemusela. Vytáhla si zpod svetru klíč, který

nosila na krku, že si odemkne vtom se ale napravo od dveří v rohu u schodů co vedly do patra, něco pohnulo. Strašně se lekla. Bylo to však schoulené u země, takový tmavý raneček, člověk to sotva mohl být, spíš pes nebo prostě nějaké zvíře, a zvířat se teda Bára nebála. Teď dokonce uslyšela nějaký zvuk, něco jako zakňučení. Vedle dveří byl vypínač. Rozsvítila.

A helemese! Žádný pes, ale kluk! Schoulený do klubička, ruce složené na kolenou a v nich schovanou hlavu. Snad brečel nebo co. Zdvihl hlavu, na níž mu stál kulich, jako by ho měl vycpaný papírem. Přistoupila k němu. „Co tu děláš?“ zeptala se.

Měl divný obličej - dohněda opálený, pod očima mu vystupovaly lícní kosti, tváře měl vpadlé, nos úzký, špičatý a ještě k tomu trochu zahnutý k úzkým rtům, pod kterými mu trčela špičatá brada.

„Já t-tu jsem schovanej,“ řekl takovým zvláštním, trochu skřehotavým hláskem a velikánské, jak uhel Černé oči pod huňatým a ježatým obočím měl vlhké. Byl divný. Ještě ke všemu se třásl, i když měl na sobě tlustý svetr a něco jako vlněné kalhoty.

„Tak přece vstaň,“ poručila mu. „A netřeš se.“

Brada mu jektala: „K-když j-já mu-musím.“ Ale vstal. Byl o něco menší než ona, a nejen proto, že se i vstoje celý choulil. A bylo z něj cítit něco spáleného.

„Ty ses ztratil?“ vyptávala se. „Ty nevíš, kde bydlíš?“

Zavrtěl hlavou.

Všimla si, že nějak podivně přešlapuje. Podívala se mu na nohy. A vykulila oči!

Místo bot mu pod kalhotami vyčuhovala kopýtká! Na lekání už ale nebyl čas. Volnou rukou mu strhla kulicha. Samozřejmě! Nad čelem mu z hustých kudrnatých černých vlasů trčely asi deseticentimetrové růžky.

„Ty jsi čert!“

Kývl a začal fňukat. Přišlo jí to k smíchu. Takovej mrňavej, bezmocnej čert!

„Jak se jmenuješ? Lucifer? Nebo Marbuel?“

Zavrtěl hlavou. „Gargul,“ řekl tiše.

„Kde ses tu vzal?“

Pokrčil rameny. „Poslali mě, abych na Mikuláše strašil děti. A že se nesmím vrátit, dokud pořádně nepostraším aspoň tři. Jenže všude po ulicích chodí spousta Mikulášů, kteří mají své čerty i anděly, a žádnéj Mikuláš mě nechtěl přibrat. Ukazoval jsem jim rohy i nohy, teda kopejtka, ale oni se mi pokaždý vysmáli, že teď už čerti vypadají jinak a že tohle nikdo nebaští. A že mají svýho čerta, a lepšího. Ty jejich čerti byli opravdu lepší. Měli ocasy a kožichy a řetězy a pomalovaný tváře nebo škrabošky se svítícíma očima.“

„Tos měl vidět mě!“ pyšně řekla Bára.

Smutně pokýval hlavou. „A samotnýho mě odevšad vyhodili. Teď se nesmím vrátit a nevím, co se mnou bude. Kdybych se vrátil, schytal bych to.“ Z očí se mu začaly kutálet slzy a zase se celý roztřásl.

„Kam se nesmíš vrátit? Do pekla?“ zeptala se Bára.

Svěsil hlavu.

Vtom se otevřely dveře a v nich stála mamka. „S kým to tu mluvíš, Báro? Co je to za kluka?“

Bára se zahihňala: „To není kluk, to je, prosím, čert.“

„Nech si ty svý vtípky,“ řekla máma, „čekáme na tebe s večerí a ty se tu vybavuješ s cizím klukem. Nebo je to tvůj spolužák? Toho neznám. On s tebou dělal čerta?“

„On je ale fakt čert, mami,“ smála se Bára, „čert Gargul. A ztratil se a nemá kde bejt.“

A vyhrnula Gargulovi kalhoty, aby byla vidět kopýtká, a vzala ho za rohy a začloulala jimi, aby máma viděla, že nejsou falešné.

Máma vytřeštila oči přesně jako Bára před chvílí. „No nazdar,“ řekla a sklonila se nad Gargulem. „Ukaž se? No jo, čert, vlastně spíš čertík.“

Z předsíně se ozval tátův hlas: „S kým to tam mluvíte?“ Objevil se ve dveřích a hned za ním (samozřejmě) Bářini třináctiletí bráškové, dvojčata Tom a Dan. A všichni kulili oči, že se Bára chechtala, až z toho kvokala.

A chudák Gargul tam stál a repetal se strachy.

Vtom venku bouchla vrátka, což znamenalo, že se vrací domů někdo seshora. Rychle vtáhli Gargula do předsíně a zavřeli dveře od bytu. A tak se Gargul ocitl v Bářině rodině. Přece ho tam nemohli nechat stát nebo dokonce zůstat u něho a říkat: „Podívejte se, paní Nimrová, čert.“ Za chvíli by to věděla celá čtvrť a bůhví, co by z toho bylo za patálie.

No jo, to bylo všechno hezké, ale co dál? Co s Gargulem?

Nejdřív ho popadli Tom s Danem, sahalo mu na růžky, musel jim ukazovat kopýtko, vyptávali se ho, jak vypadá peklo a velcí čerti - chudák Gargul byl jako u výslechu. Jaké je peklo, jim však neřekl. Každému čertovi, co šel na svět, dali něco vypít, že na všechno zapomněl až na to, co má na zemi dělat.

Kluci byli zklamaní. „A neumíš aspoň nějaký čáry?“ vyzvídal na něm Dan.

Bára se vrhla na kluky: „Nechtě ho! Vždyť je malej! A je můj. Já ho našla!“

S večerí se muselo počkat - mamka prohlásila, že ze všeho nejdřív se Gargul musí vykoupat a převléci do nějakých Bářiných kalhot a košile. A ty jeho věci se musí vyprat, protože jsou tak podivně cítit.

„To smrdí peklem,“ řekl Tom a chechtal se. A Dan jako správné dvojče s ním. Byli z čerta u nich doma celí odvázaní a chtěli se na něj stůj co stůj podívat ve vaně, ale mamka se s Gargulem v koupelně zamkla.

Táta se mezitím pustil do kluků: „Už těch vašich legráček bylo dost, vy dva srábkové. Ten kluk - nebo čert - nebo kdo to je, je o polovinu menší než vy a vy jste navíc ještě dva. To se vám to vytahuje, co? Kdyby se z něj najednou stal opravdickej pořádněj čert, to byste si netroufali, co?“

Klukům to samozřejmě došlo, přesto však Tom řekl: „Jenže opravdickej on právě je, ten Gargul.“

A Dan dodal: „Celý je to divný. Vždyť přece žádný peklo není. A teda ani čerti.“

Tohle by Bára bývala taky ráda věděla - jak je to vůbec možné?

Táta udělal takový ten obličej, který vždycky dělal, když něco nevěděl - svraštil nos a tváře, že měl z očí jen štěrbinky. „Třeba je, co vy víte?“

„Měli bysme si na Gargula pozvat nějakýho vědce,“ řekl Dan. „To určitě,“ řekl táta, „to by nám tak ještě scházelo.“

„Ať je to jak chce, prostě teď máme doma čertíka, a chraň vás pánbůh, abyste o tom někde řekli jediný slovo! Měli by nás za rodinu magorů. Přisahat, šup! Olíznout dva prsty a ruku nahoru: Přisahám, že se žádným způsobem nezmíním nikomu na světě, ani tomu nejlepšímu kamarádovi, o Gargulovi a o ničem, co se ho týká.“ Sotva to odpřísáhli, z koupelny se ozvalo pištění a za chvíli odtud vyšla mamka s Gargulem. Gargul už tak nešťastně nevypadal a až na ty růžky to byl úplně normální kluk, možná jen trochu opálenější. A voněl čistotou.

Mamka řekla: „Chtěla jsem ho učesat, ale tím umytím mu ty jeho pačesy ještě víc z kudrnatěly, že bych mu je asi vyškubala. Ptala jsem se tady Gargula, jestli má hlad, a on nejdřív nevěděl, co to je, ale pak jsme se domluvili, vid?“

Gargul kývl. Sice už se netřásl, ale vyjevený ještě byl.

Táta mu podal ruku: „Tak tě teda u nás vítám, Gargule. Sice nevíme, co s tebou dál, ale ono se to nějak vyřeší. Tak a teď honem k večerí.“

(Stránský, Jiří: Povídačky pro moje slunce. Meander, Praha 2002, s.)